

Legătura între mentalitatea religioasă și strategiile de viață într-o comunitate protestantă din Sâncraiu, județul Cluj

Curentele spirituale și mișcările de trezire au afectat și biserica reformată, în urma apariției cărora religiozitatea unei părți dintre membrii comunității se schimbă, relația lor cu transcendentul – ceea ce înainte i-a interesat mai ales duminicile sau de sărbători – devine punctul zero al vieții lor. În disertația mea am examinat, ce efecte are o astfel de schimbare într-o comunitate rurală tradițională, cum se modifică în urma schimbării de mentalitate practica religioasă individuală și comunitară, calitatea relațiilor din familie și comunitatea mai largă, structura vieții cotidiene și relația cu tradițiile, obiceiurile și credințele locale. În Transilvania, mai ales în localitățile rurale este extrem de rar, ca persoanele cu religiozitate intensivă să se organizeze în comunități compacte, iar aceste grupuri să supraviețuiască perioade mai lungi, și să funcționeze fără să se rupă din comunitatea reformată tradițională. În locația cercetării, la Sâncraiu, jud. Cluj, localitatea cea mai caracteristică Țării Călatei, astfel de micro-comunități există din anul 1998, din vremea evanghelizării pastorului József Zimányi. Am considerat un obiectiv important cercetarea acestor micro-comunități din punctul de vedere al etnologiei religiilor, abordând reformularea identității oamenilor socializați în sistemul tradițional cultural al satului, schimbarea strategiei lor de viață în urma schimbării religiozității lor.

În primul capitol al tezei fac o scurtă trecere în revistă a mișcărilor de trezire apărute în comunitățile Eparhiei Reformate din Ardeal, care își fac simțite efectele și în zilele noastre, și care au adus la viață noi micro-comunități, ca și cadre pentru practica religioasă reînnoită, în scopul conservării acesteia. Schimbarea de mentalitate din Sâncraiu și procesul restructurării comunității este un exemplu reprezentativ.

La rândul prezentării bibliografiei teoretice de specialitate am pus accentul în primul rând pe posibilitățile tipologizării religiozității, și am considerat importantă introducerea a celei mai puțin ambigue și foarte expresive noțiuni a *religiozității intensive*, ceea ce corespunde din punct de vedere a conținutului noțiunii de religiozitate descrisă de Miklós Tomka cu epitetul: *îndatorat și activ*, sau numită de Gordon Allport *religiozitate „internă”*, iar de Meredith McGuire *religiozitate sectantă*: fiind vorba de o religiozitate, care se străduiește spre perfecțiune, și care încearcă să influențeze primordial toate ariile vieții individului. Astfel nu am putut evita nici

luarea în revistă a definițiilor strategiilor de viață.

În capitolul al patrulea prezint o scurtă istorie a locației cercetării, cu accent special asupra vieții bisericii și vieții religioase. În continuare, în capitolul cinci, pe baza rapoartelor realizate de pastorii reformați locali am încercat să prezint practica religioasă a comunității din secolul 20, cu scopul, ca prin examinarea trecutului apropiat să fim capabili să înțelegem această perioadă recentă, care se extinde și în secolul 21.

Deoarece punctul de pornire al tezei este săptămâna de evanghelizare din 1998, în urma căreia s-a schimbat cel mai vizibil mentalitatea religioasă a multora din comunitate, și care arată într-un contrast evident diferențele dintre mentalitățile religioase, în capitolul șase sintetizez diferitele moduri de recepție a acestui eveniment crucial. În locația cercetării mele mișcarea de trezire spirituală se leagă de numele preotului József Zimányi. El a fost invitat în anul 1998 de către pastorul de atunci al comunității reformate, ca să țină o săptămână de evanghelizare, ca să predice în biserică, zilnic, conform ordinii stabilite în anii anteriori. Predicatorul oaspete a utilizat în ochii comunității un ton neobișnuit de dur, atrăgând atenția enoriașilor să reflecteze asupra propriilor păcate, și să se convertească, și a invitat pe cei care simt înclinare în această direcție, să rămână în biserică după serviciul divin. Cei rămași în biserică s-au rugat pentru convertire împreună cu pastorul.

După serviciul divin de sâmbătă, preotul i-a rugat să rămână în biserică pe toți, care în zilele anterioare au luat decizia să-și trăiască viețile centrate pe învățăturile lui Hristos. Cei rămași în biserică au fost împărțiți în grupuri de 10 persoane pe baza domiciliului lor, așa au fost formate grupuri regionale de studii biblice. S-a stabilit ziua din săptămână, periodicitatea și locația întâlnirilor (la casa uneia dintre membri), s-a stabilit liturghia și ideea biblică călăuzitoare. În ziua aceea s-au format 14 astfel de grupuri, în acest moment mai funcționează cinci, cu mai puțin de zece participanți fiecare.

Participanții își amintesc cu drag de istoria apariției acestor grupuri, îi sunt recunoscători lui József Zimányi, pentru fondarea grupurilor, își amintesc cu recunoștința câteva elemente memorabile din predicile lui (acestea ori au fost în ajutorul lor în conduita religioasă, ori au avut efect direct asupra schimbării de mentalitate religioasă personală), dar accentuează preponderent rolul pastorului local în strângerea relației cu transcendentul. Inițiativa trezirii spirituale locale a fost și idealul pastorului local, chiar la sosirea în comunitate a încercat în mod conștiincios să o pregătească, și a susținut procesul și după săptămâna de evanghelizare. Rolul lui, precum și cel al

urmașului său este determinant din punctul de vedere al conservării păturii cu religiozitate intensivă și a întâlnirilor acesteia.

Această centrare pe persoana pastorului se poate vedea și din faptul, că membrii grupurilor de studii biblice au așteptat de la pastor introducerea biblică, alegerea cântecelor și rugăciunea publică, și nu au acceptat deloc cu bucurie inițiativa lui József Zimányi suportată și de pastorul local, ca membrii grupurilor să aleagă ei însuși liber versete din Biblie, despre care să vorbească scurt și succint în fața celorlalți. Conform unor membrii, mulți dintre ei au părăsit grupurile tocmai din cauza, că le a fost greu să vorbească liber despre cuvântul lui Dumnezeu, și să se roage cu voce tare în fața altora. Și cei mai exigenți consideră aceste atribuții incomode, peste capacitățile lor, astfel – deși rugăciunea cu voce tare nu mai este o problemă azi, și nu se evită nici conversațiile libere și intervențiile asupra textului biblic – rolul de a realiza introducerea biblică a fost respinsă de către membrii grupului, lăsându-l pe seama pastorului în momentul oportun (schimbarea pastorului în 2011).

Formarea grupurilor biblice regionale nu a fost încuviințată de o parte a comunității, s-a și formulat un proces verbal al consiliului parohial despre obiecțiile privind noile întâlniri regionale. Pastorul, care l-a invitat pe Zimányi a colectat într-o mapă substanțială toate documentele referitoare la acest caz (procese verbale, adrese și scrisori personale, articole din ziare etc.). În centrul polemicii a ajuns definirea identității autentice reformate, iar alegerea diferitelor abordări provine din diferențele de accent al interpretării, adică a rămâne lângă tradițiile obișnuite sau a se mișca în direcția obiceiurilor noi.

Astfel memoria despre eveniment este grevată pentru toți membrii comunității. Pe de o parte s-a considerat scandalos stilul și metodele de evanghelizare a pastorului oaspete (precum chemarea înapoi după liturghie), pe de altă parte reacția de scandal a fost considerată exagerată. Pe lângă membrii comunității și diferiții episcopi ai bisericii reformate, sau diferiți reprezentanți de seamă în domeniul teologiei reformate transilvănene au păreri diferite privind necesitatea trezirii în sânul reformaților, sau privind misiunea internă, sau dacă este necesară integrarea în biserică a mișcărilor de reformă, dacă convertirea s-a produs universal, sau nu între cei ce frecventează serviciile divine, dacă sunt adecvate sau nu metodele de evanghelizare ale lui Zimányi, dacă sunt sau nu în contradicție cu principiile și tradițiile religioase reformate, dacă sunt destructive asupra comunităților sau nu.

Aversiunea față de mișcarea de trezire a lui Zimányi, formulată pe diferite nivele ale bisericii este

motivată cu următoarele: se produce pericolul schismei în rândul comunității, nu se iau în considerare confesiunile reformate, tradițiile bisericești strămoșești, se poate ajunge de sub egida bisericii în direcții sectante, oamenii sunt induși în eroare și încurcați, se ajunge la conflicte și tensiuni nedorite, este exagerată, are caracter teatral, insistă asupra convertirii în mod instant, se practică psihoza maselor, tonul și tezaurul verbal al predicilor diferă de cele obișnuite în rândul bisericii reformate, nu respectă biserica oficială, tradițiile și instituțiile acesteia, refuză comunitatea cu cei neconvertiți, creează discordie nu numai în rândul comunității bisericești, dar și în rândul comunității maghiare, mentalitatea acesteia nu corespunde cu spiritul popular maghiar.

Discursul polului opus susține, că sunt necesare mișcările de trezire, pentru că mulți membrii ai bisericii au o relație formală și nu una personală cu Hristos, și că este meritoriu rezultatul acesteia, fiindcă aduce schimbări radicale în viața multor oameni, care au părăsit obiceiurile imorale, au devenit membri activi ai comunității, dar s-a înviorat și practica religioasă individuală, exigențele lor spirituale sunt mai substanțiale, au devenit creștini conștiincioși și credincioși.

Mentalitatea religioasă modificată aduce schimbări în diferite nivele ale vieții individuale și comunitare, conținutul și măsura acestora depinde de evenimentele din viața individului, circumstanțele familiale al acestuia, și definește și reflexia asupra evenimentelor din viața sa în ce privește experiențele, interpretarea sau descrierea acestora – acestea reies din prezentarea din capitolul 7.

Membrii grupurilor biblice folosesc strategii narative similare cu cel al comunității locale, dar caracterul primordial al identității lor religioase reiese în scurt timp, prin remarcile sau interpretările, care se referă în mod repetat asupra prezenței lui Dumnezeu, acestea devenind mai dese atunci, când se relatează despre miracole apărute în viața lor, prin care au trăit în mod intensiv prezența transcendentului. În condiții similare se întâmplă mai des, că episoadele din viața proprie sunt povestite într-o manieră, în care rolul principal sau rolul cheie nu este al lor, ci al lui Dumnezeu.

În ce privește episoadele din viețile proprii, membrii rețelei de grupuri de studii biblice creează un grup eterogen: nu se poate afirma, că ar aparține aceleiași pătri din punctul de vedere al stării economice, sau a statutului social – ei formează un grup omogen numai din punct de vedere ideologic. Eventuale similitudini se regăsesc numai în modul de interpretare a evenimentelor

biografice, precum și în microistoria cotidiană, petrecerea timpului liber, care este foarte similară, fiindcă aria de interes este comună.

Viața cotidiană a persoanelor cu mentalitate religioasă intensivă este dominată de întreținerea relației cu transcendentul, și insistă asupra activităților relevante atât pe plan individual, precum și pe plan comunitar, nedorind să renunțe la acestea.

Acolo, unde liturghia de familie mai există, bărbații acceptă în cazuri foarte rare rolul de a conduce acestea, în general femeile au inițiativa: se citește dintr-o carte cu predici sau din Biblie, iar toți se roagă în liniște. Rugăciunile rostite individual în mare parte sunt similare în ce privește conținutul: dimineața, în timpul sculării sau înainte se cere ajutor pentru activitățile cotidiene, seara, după culcare se exprimă recunoștința pentru ziua, care a trecut, și se formulează cereri pentru ziua următoare pentru familie și problemele cele mai actuale. Citirea predicii dimineața, citirea bibliei, rugăciunea, meditația, cântarea sunt toate părți ale ritualului vieții religioase individuale, totodată separat, conform preferințelor individuale sunt aplicabile și se aplică pentru petrecerea timpului liber.

Membri grupurilor de studii biblice nu refuză să participe la celelalte evenimente religioase ale comunității, frecventează cu pioșenie liturghiile de duminică, de obicei și după masa, sâmbăta și luni în mod regulat, precum și orele de studiere a bibliei pentru comunitate sau pentru tinerii căsătoriți, iar cei mai tineri frecventează întâlnirile tinerilor. Mulți membri cântă și în corul bisericii și sunt membrii asociației femeilor creștine.

Religiozitatea intensivă presupune reflexia accentuată asupra gândirii tradiționale, obiceiurilor, a modului de viață anterior sau asupra rețelei sociale anterioare din punctul de vedere al credinței creștine și refuză mai intens prezența elementelor inadecvate. Nu se poate vedea însă o atitudine anticulturală sau pierderea importanței identității locale, valorile tradiționale locale rămân valori în continuare și pentru membrii grupurilor de studii biblice, și rămâne o parte esențială a identității lor, că ei sunt sâncrăieni. Acest mozaic de identitate nu intră în conflict cu rolul omului religios, chiar dacă se remarcă caracterul primordial al rolului religios.

Rețelele de suport cu caracter de rudenie sau vecinătate, care au funcționat înainte de săptămâna de evanghelizare, au rămas primordiale și după aceasta, comunitatea biblică nu le-a preluat rolul, și nu se poate afirma, că s-ar fi format în rândul membrilor grupului relații de strânsă prietenie. Totodată se evită confruntarea și dintre părțile cu opinii extrem de diferite.

Se schimbă și relația cu tradițiile și credințele locale, mai ales, dacă persoana, care alege

schimbarea religiozității este una cu influență substanțială în comunitate, cum ar fi pastorul, care insistă asupra religiozității intensive, și devine călăuză spirituală a membrilor în această direcție.

Pastorul anterior, János Mihály a atras atenția în legătură cu mai multe credințe locale asupra caracterului „păcătos”, sau „non-reformat” al acestora. Totodată, consider, că multe activități bazate pe credință au dispărut din comunitate pur și simplu din cauza pierderii funcției, nu numai din cauza insistării pastorului. Pastorul nu a negat prezența forțelor răului, și i-a și atenționat pe toți să ia în serios aceste primejdii și să fie înzestrați cu versete biblice și rugăciuni împotriva forțelor supranaturale negative. Rugăciunea astfel devine nu numai comunicarea intimă a omului pios cu transcendentul, deși pentru cei care o trăiesc mai ales astfel, oferă un sentiment de protecție. Acestea sunt prezentate în capitolul a

În capitolul nouă ne îndreptăm atenția dinspre structurile spirituale spre obiecte, și într-un studiu de caz putem vedea, cum apare religiozitatea în prezența și utilizarea în cămine a obiectelor religioase. Amenajarea căminului persoanelor cu religiozitate intensivă reflectă angajamentul religios al acestora. O parte din obiectele sacrale sunt vizibile pentru toată lumea. Așa sunt tablourile de pe pereți, carpetele, farfuriile sau plăcile decorative. Celelalte obiecte sunt mai puțin vizibile: se păstrează sub fața de masă, în sertar sau în alte locații. Informatorii mei sunt atrași în mod semnificativ de literatură. Numărul cărților din proprietatea lor este semnificativ de mare, mai ales publicații religioase, pe care le citesc în mod repetat.

Concluziile mele sunt bazate interviurile cu persoanele implicate, îmbinând informațiile reieșite din acestea cu remarcile din participarea observativă, precum și din date, care reies din documente.

Cuvinte-cheie: religiozitate, schimbare de mentalitate, mișcare de trezire spirituală, biserică reformată, strategiile de viață

Cuprins

1. Primii pași	5
1.1. Abordarea temei	5
1.2. Metodele de cercetare utilizate	8
2. Istoria mișcărilor de trezire în Eparhia Reformată din Ardeal	11
3. Clarificarea noțiunilor	18
3.1. Posibilitățile tipologizării religiozității	18
3.2. Strategii de viață, modele de viață	20
3.3. Serviciile divine reformate	21
3.4. Varianta corectă în limba maghiară a expresiei: creștin	23
4. Scurtă istorie a locației cercetării, Sâncraiu, jud. Cluj, cu accent special asupra vieții bisericii	25
5. Viața religioasă în secolul 20 pe baza rapoartelor realizate de pastorii reformați din Sâncraiu	31
5.1. Diferențe legate de generație și sex în frecventarea slujbelor bisericești	32
5.2. „Viața morală a reformaților din comunitate” – în viziunea pastorului	34
5.3. Lecturile membrilor bisericii achiziționate prin biserica locală	34
5.4. Relațiile interconfesionale: conflicte, paralelisme, colaborare, toleranță și intoleranță	35
5.5. Spiritualitatea conducătorilor bisericii: preoți, demnitari, animatori (influenți, organizatori, inițiatori)	37
5.6. Asociații religioase în comunitate	40
5.7. Viața spirituală a comunității în secolul 20	41
5.8. Viața comunității în prezent	44
6. Săptămâna de evanghelizare din 1998 și efectele sale	46
6.1. Despre săptămâna de evanghelizare în mod obiectiv	47
6.2. Despre eveniment în oglinda primului document datat data după acesta	48
6.3. Recepții subiective. Diferențe în narațiunile evenimentului. Studiu de caz	49
6.3.1. Diferențe ideologice	51
6.3.2. Modul de exprimare	66
6.3.3. Concluzii	67
6.4. Rezumatul și contextul „dosarului de incviziție”	68
6.4.1. Structura câmpului discursiv	69
6.4.2. Actorii și terenurile discursului	70
6.4.3. Sisteme de argumentare	74
6.4.4. Strategii	75
7. Mentalitatea religioasă modificată	76
7.1. Asemănări și diferențe între episoadele din viața membrilor grupurilor de studii biblice	77
7.1.1. Carențe, pierderi, traumatisme	77
7.1.2. Practicarea credinței în familie – familia la locurile practicării credinței	79
7.1.3. Evanghelizația ca temă de discuție și rolul ei în schimbarea mentalității	81

7.1.4. Narațiunile privind experiențele religioase	83
7.1.5. Narațiuni privind evenimentele cotidiene	87
7.1.6. Concluzii	90
7.2. Practica religioasă individuală și comunitară	90
7.2.1. Practica religioasă comunitară	90
7.2.2. Practica religioasă individuală	96
7.2.3. Concluzii	99
7.3. Efectul grupării pe baze ideologice asupra rețelei de legături dintre membrii biserici reformatate din Sâncraiu ...	100
7.3.1. Formarea microcomunităților	101
7.3.2. Rolul conflictelor în slăbirea sau întărirea relațiilor	103
7.3.3. Situația de astăzi	105
7.3.4. Concluzii	110
7.4. Limbaj. Strategii narative. Discursuri.	110
8. Religiozitate în oglinda obiectelor. Obiecte religioase în patru case din sat. Studiu de caz	114
8.2. Proprietarii obiectelor	114
8.3. Universurile obiectelor	115
8.4. Grupuri de obiecte	116
8.4.1. Obiecte de materie hârtie cu texte	117
8.4.2. Obiecte din alte materii cu texte	118
8.4.3. Tablouri și simboluri	119
8.4.4. Alte obiecte religioase	120
8.5. Drumul obiectelor	121
8.5.1. Nașterea obiectelor	121
8.5.2. Obiectul își găsește gazda	122
8.5.3. Locul și mișcarea obiectelor	124
8.6. Funcția obiectelor	126
8.7. Legături sentimentale cu obiecte	128
8.8. Concluzii	130
9. Schimbarea legăturii cu tradiții și credințe locale după intervențiile pastorului Mihály János	132
9.1. Credințele neacceptate	137
9.1.1. „În jurul morților era prea multă agitație”	137
9.1.2. Prorocirea	140
9.1.3. Spurcarea	142
9.2. Apariția puterilor răului	143
9.3. Protecția de puterile răului	145
9.4. Concluzii	146
10. Concluzii	148
11. Tezele disertației	159
12. Bibliografie	163

13. Anexo 170